

Любов ВОЛОШИН

мистецтвознавець, завідувач художньо-меморіального музею Олекси Новаківського

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРАДИЦІЙ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧОСТІ КОСТЯ МАРКОВИЧА

Анотація. У статті проаналізовано досвід інтерпретації давніх іконописних традицій у сучасному сакральному мистецтві України, напрацьований у багатолітній творчій практиці К. Марковича — одного з найцікавіших нині, творчо активних представників сучасної львівської школи сакрального малярства. Подано короткий огляд шляхів творчого формування мистця, пошуків власного стилю іконописця та основні віхи його праці в ділянці монументальних храмових розписів та іконопису.

Ключові слова: сучасне сакральне мистецтво України, інтерпретація традицій; монументальні храмові розписи, жанр іконопису.

Проблема перспективи розвитку сучасного сакрального мистецтва в Україні — одна з найактуальніших і водночас чи не найбільш вразливих у процесі духовного та культурного самовияву нації. Практиковане сьогодні чітке розмежування між малярством на релігійну тематику та суто сакральним (тобто мистецтвом храмово-літургійного й молитовного призначення) призвело до того, що це останнє опинилося перед нелегким завданням: як зберегти чистоту стилево-іконографічних традицій нашої багатовікової храмової культури, не скотившись при цьому до пасивного наслідування класичних взірців, і водночас не втратити живого зв'язку із сучасними тенденціями образотворчого мистецтва. Або якою мірою мистцеві-іконописцю виявляти свою творчу індивідуальність, щоби відповідати потребам сучасного образного мислення, але не відірватися від глибинних основ сакрального малярства.

У цьому сенсі цікавий приклад виваженого й, можна сказати, гармонійного поєднання давніх іконописних традицій зі “свіжим” творчим підходом дає нам досвід вже досить тривалої праці в

цьому жанрі львівського художника Костянтина Марковича. Цей обдарований мистець є нині одним з найцікавіших і творчо активних представників сучасної львівської школи сакрального малярства. Передували цьому довгі роки його мистецьких студій — спочатку в Училищі прикладного мистецтва ім. І. Труша (ЛКДУМ), а потім на кафедрі монументально-декоративного живопису у Львівському інституті прикладного і декоративного мистецтва (сьогодні — ЛНАМ), де йому пощастило певний час навчатися у геніального українського художника Євгена Лисика.

До праці в ділянці іконопису дорогу К. Марковичу стелило, здається, саме Провидіння. Він — онук авторитетного священика Володимира Яреми (згодом — Патріарха Дмитрія, предстоятеля УАПЦ), людини надзвичайної ерудиції та глибокої обізнаності в справах церковного мистецтва, та й, зрештою, неординарного майстра в цій ділянці. Отже, від дідуся Кость успадкував відповідальне ставлення до духовно-богословських основ іконопису та здатність до дослідження традицій сакрального малярства. А вже особливий талант до рисунку, який домінує в більшості його творів, Кость почерпнув у батька — львівського графіка й багатолітнього педагога коледжу ім. І. Труша — Петра Марковича.

Однією з перших робіт молодого мистця на сакральну тематику була його дипломна робота 1993 р. — проект храмової поліхромії в техніці мозаїки. Виразно запам'ятався кольоровий картон із зображенням євангеліста Луки, що дихав якоюсь особливою одухотвореністю образу й водночас повагою до давньої іконографічної традиції.

Від цього часу К. Маркович пройшов значний шлях творчих пошуків і формування власного стилю художника-іконописця. Першою резонансною віхою на цьому шляху була представлена 1997 р. у галереї “Яровіт” при Фонді духовного відродження ім. А. Шептицького серія малярства на склі “Страсті” (згодом експонувалася також у київській галереї “Триптих”). Ця серія, хоч і справедливо відзначена мистецтвознавчою критикою як праця “дуже високого рівня” [1], була, однак, лише початком серйозних творчих шукань молодого мистця. У ній він дав свою суб'єктивну авторську інтерпретацію теми, своєрідно й дещо еkleктично по-

еднавши елементи візантійської іконографії з прозахідним експресіоністичним трактуванням форм і посиленою чуттєво-емоційною характеристикою образів. Надалі художник відмовиться від цієї стилістики на користь більшої строгості та чистоти піднесеного трансцендентного звучання іконного образу.

1998 р. К. Маркович стає викладачем кафедри сакрального мистецтва ЛНАМ, що сприяє остаточному утвердженню його творчої праці в цьому жанрі.

У цей час він активно віддається роботі в ділянці храмового стилю, організувавши разом з колегами в академії Ростиславом Студницьким і Романом Кислим творчий гурт "Фавор". У складі цього гурту, до якого приєдналися ще інші художники, а також окремі вихованці кафедри сакрального мистецтва, К. Маркович упродовж кільканадцяти років розписував понад десять церков і в Україні, і за кордоном, зокрема у Румунії, де збереглася доволі численна громада української діаспори.

Першу церкву К. Маркович разом з колегами (у дещо іншому складі) розписав у 1996-1997 рр. у румунському м. Сігет, найбільшому осередку українців Мараморощини, а від кінця 1990-х рр. у складі гурту "Фавор" починає працювати на кількох об'єктах: церкві Різдва Богородиці в містечку Стебник (ікони до іконостаса, навісні полотна та поліхромія, 1997-2001), Петропавлівській церкві у Львові (розпис склепіння, 1999), церкві Христа-царя в м. Тлумач на Івано-Франківщині (розпис купола, 2000), а також церкві св. Володимира в румунському м. Лугож (ікони до іконостаса та поліхромія, 2000-2004). При цьому в більшості храмів К. Маркович стає натхненником і мистецьким керівником, розробляючи загальну концепцію поліхромії та іконографічну схему розписів. Так, у церкві в Лугожі його пензлю належать розписи найбільш презентативних і духовно значущих місць інтер'єру: склепіння купола з величавим зображенням Христа-Вседержителя у славі, переддвітарної арки зі сценами Воскресіння і Преображення, а також конхи та запрестольної стіни святилища з духовно наповненою сценою Євхаристії. Працюючи в Лугожі, львівські художники-монументалісти розпочали на території Румунії розпис ще однієї церкви — у

гірському с. Красна на Мараморощині, недалеко від українського кордону на межі Івано-Франківської та Закарпатської областей. В оздобленні місцевої церкви св. ап. Петра і Павла (2002-2006) К. Маркович знову був творчим лідером і одним з основних виконавців [2].

Але найзначнішою працею в доробку гурту монументалістів "Фавор", можна сказати, її візитною картою, стала виконана у 2002-2011 рр. поліхромія новозбудованого за проектом архітектора М. Вендзиловича храму свв. Володимира і Ольги у Львові. Ця робота потребувала особливих зусиль колективу і у фізичному вимірі (адже церква є однією з найбільших сучасних сакральних споруд Галичини), так і в інтелектуально-мистецькому, бо поліхромію треба було достосувати до не цілком традиційної архітектури храму, а головне — створити програмний мистецький ансамбль, що, окрім євангельських сюжетів, відображав би віхи нашої християнської історії. Тому при розробленні концептуального проекту та іконографічної програми розписів К. Маркович з колегами велику увагу приділив висвітленню цієї тематики, сконцентрувавши її в південному приділі храму. Там з великим мистецьким тактом і розумінням стилістики давньоруського іконопису зображено храмових патронів — рівноапостольних Володимира і Ольгу в поєднанні з епічними багатофігурними композиціями "Хрещення кн. Володимира в Корсуні", "Повалення ідолів" і "Хрещення киян у Дніпрі", які скомпоновані в одне величне панно, що охоплює циліндричну форму приділу.

У монументальних розписах цього храму К. Маркович показує себе як зрілий митець, тонкий і вдумливий інтерпретатор багатовікових традицій сакрального мистецтва [3]. Загалом дотримуючись уже усталених канонічних і стильових норм давнього візантійсько-руського мистецтва, він водночас ненав'язливо вносить у кожен із створених композицій власне творче бачення та оригінальну інтерпретацію. Авторському почерку К. Марковича як художника-монументаліста властива особлива стильова чистота, в якій прочитується виразний зв'язок з великими традиціями храмових розписів

Київської Русі. Ця вірність давнім, уже класичним традиціям дозволяє художникові зберегти піднесене, трансцендентне звучання зображуваних євангельських сюжетів, трактувати їх як понадчасове, духовне дійство. Навіть у зображеннях сцен на історичну тематику він не намагається “фліртувати” з національною орнаментикою чи народно-побутовим стафажем. У цьому контексті пригадуються слова самого художника, що під час створення сакрального образу “треба дбати насамперед про духовний погляд, а тілесне зображати так, щоб воно не заважало духовному”.

Завжди його цікавить передусім масштабна вивіреність і узгодженість головних і другорядних зображень, виразність їхніх композиційних побудов, а також їхнє гармонійне співіснування з архітектурними формами в інтер’єрі та підпорядкування загальній теологічній концепції духовного простору в християнському храмі.

Останніми роками ще однією помітною працею гурту монументалістів “Фавор” під керівництвом К. Марковича став стінопис церкви св. ап. Андрія Первозванного у с. Хоружівка Сумської області. У цьому храмі, зважаючи на його посвяту хрестителеві нашої землі, теж багато місця відведено зображенню історико-релігійних сюжетів і численних українських святих. Але при цьому композиційні вирішення та стилістика зображень різняться від попередніх робіт, бо у львівській церкві свв. Володимира і Ольги домінує монументально-епічний стиль з великою мірою художнього узагальнення, а тут розписи мають більш камерно-прикрашальний характер, що, однак, не зменшує їхньої духовної проникливості. Така здатність змінювати стилістику свідчить і про високий професійний рівень художника, і про намагання уникати повторень і шаблонності, яка дуже часто властива майстрам церковного стінопису.

Особливості індивідуального творчого почерку К. Марковича дуже виразно постають в іншій важливій ділянці його мистецтва — у жанрі іконопису. В його доробку — кілька десятків ікон, виконаних для іконостасних комплексів чи кіотів у храмах, а також творів станкового характеру. У творчому виконанні К. Марковича ікона зберігає свою глибину

духовно-естетичну та формальну традиційність і водночас є сучасним твором, позначеним печаттю делікатної артистичної інтерпретації митця. Ось чому його іконам завжди прикметна якась особлива свіжість, нешаблонність тлумачення канонічних сюжетів і повна відсутність такої, на жаль, поширеної в сучасному іконописі риси, як сухість формального наслідування. З одного боку, у своїх іконах (як, втім, і в храмових розписах) К. Маркович послідовно дотримується класичної візантійсько-руської традиції іконописання, що надає його творам такої потрібної для сакрального образу містичної піднесеності, відстороненості від світу щоденної суєти й тілесних потреб. Водночас у вирішеннях К. Марковича завжди прочитуються прикмети його індивідуального творчого почерку. Кожна деталь у його іконах — незвичайно великі золотисті німби над головами святих, видовжені, позбавлені тілесності постаті, строгі притемнені лики, значущі, ніби застигли рухи, лаконізм умовної іконної пластики фігур і скупість традиційного архітектурного стафажу — усе це разом творить той особливий духовний клімат його образів, завжди немов зігрітий теплом серця художника.

Кость Маркович залюбки доповнює зображення на іконах кириличними написами-цитатами із св. Письма, розташовуючи їх на полях або на сувоях у руках святих. Культура та прецизійність шрифтового виконання цих кириличних написів просто дивує, засвідчуючи глибоку професійну обізнаність художника. Їхня вишукана графіка та завжди дуже влучно підібраний текст з одного боку збагачує загальну композиційно-ритмічну структуру іконного образу, а з другого — істотно поглиблює прочитання його духовного змісту.

І ще одне — ікони К. Марковича відзначаються незвичайною красою колористичного трактування. Художник вдумливо й тактовно послуговується християнською символікою барв, уникаючи при цьому різних ефектних контрастів. Барви у його творах завжди тонко згармонізовані та підпорядковані змістові, вони ніби сяють із середини свіжістю і чистотою, підсилюючи духовне звучання образу. Це ті перлинки творчого почерку К. Марковича, які надають його іконам неповторності авторської художньої інтерпретації.

Характерним взірцем іконопису К. Марковича є Різдва-ний цикл ікон, що з великим успіхом експонувався 2000 р. у залах Національного музею у Львові. Це чітка за своєю концепцією і масштабна за думкою оригінальна композиція, що складається з шістнадцяти євангельських сюжетів, об'єднаних навколо змістовного й композиційного центру — ікони Різдва Христового. У цій праці художник продемонстрував глибинний зв'язок свого мистецтва з духовними та формально-стильовими джерелами класичного іконопису та водночас збагатив свої вирішення новими артистичними акцентами, у яких показав сучасний погляд на історію євангельських подій двотисячної давності.

Загалом, К. Маркович показує себе у творчій праці як вдумливий іконописець і майстер монументального сакрального живопису, озброєний ґрунтовною професійною культурою та глибоким розумінням духовно-теологічних основ мистецтва [4].

1. Овсійчук В. Страсний цикл Костя Марковича // Успенська вежа. — 1997. — Ч. 6. 2. Жишкович В. Стінописи сучасних українських церков Румунії: іконографічний і художньо-образний аналіз // Вісник ЛНАМ. — Вип. 15. — Львів: ЛНАМ, 2004. — С. 126-139. 3. Докл.: Косів Р. Образ і традиція. Іконопис храму св. Володимира та Ольги у Львові // Вісник ЛНАМ. — Вип. 13. — Львів, 2002. — С. 151-161. 4. Описане Слово. Сакральне малярство Костя Марковича: Каталог. — Львів, 2012. — 52 с.

Annotation

Lyubov Voloshyn. The interpretation of sacral art traditions in the creativity of Kost' Markovych. The experience of interpretation of old iconographic traditions in contemporary sacral art of Ukraine which have been gotten by K. Markovych (one of the most interesting contemporary artist of Lviv school of sacral painting) during his multi-years creative practice is analyzed in the article. The short revue of artists' creative growing, researching of his own style in icon painting and the main stages of his work in the field of monumental temple murals and icon painting was made too.

Key words: contemporary sacral art of Ukraine, interpretation of traditions, monumental temple murals, icon painting genre.

Аннотація

Любов Волошин. Інтерпретація традицій сакрального мистецтва в творчестві Костя Марковича. В статті аналізується досвід інтерпретації давніх іконописних традицій в сучасному сакральному мистецтві України, отриманий в результаті багаторічної творчої практики К. Марковича — одного з найцікавіших сучасних на сьогодні, творчески активних представителів сучасної львівської школи сакрального живопису. Вкратце аналізуються шляхи творчого формування художника, його пошуки власного іконописного стилю і основні етапи роботи над монументальними росписями храмів і іконописью.

Ключеві слова: сучасне сакральне мистецтво України, інтерпретація традицій, монументальні храмові росписи, жанр іконопису.

Ікона до празника Торжество Православ'я
Акрил, золото, 40х30, 2012 р.

Печерські святі. Фрагмент роспису склепіння нави.
Церква Св. Андрія, 2008 р., с. Хоружівка

Кость Маркович